

Belt and Road Initiative w Afryce i jej wpływ na rozwój The Joint Africa–EU Strategy

Karolina Leszek, Uniwersytet Warszawski (Polska)

E-mail: karolaleszek@wp.pl

ORCID ID: 0000-0002-1812-3565

Streszczenie

Celem niniejszego artykułu jest analiza kwestii, jak rozwój chińskiej inicjatywy *Belt and Road Initiative (BRI)* i udział w niej państw afrykańskich mogą wpłynąć na kształt oraz rozwój strategii współpracy Unii Europejskiej (UE) z państwami Afryki, która powstała w 2007 r. pod nazwą *The Joint Africa–EU Strategy (JAES)*. Od 2013 roku, gdy po raz pierwszy przedstawiono *BRI* światu, widoczna jest wzmożona aktywność przedstawicieli Chińskiej Republiki Ludowej (ChRL) w promowaniu, a także wdrażaniu projektu w życie. Z uwagi na to, że inicjatywa ma na celu połączyć szlakiem handlowym Chiny z krajami Afryki Wschodniej, Azji Środkowej, Bliskiego Wschodu oraz Europy, co w konsekwencji ma powodować rozszerzenie działań ChRL w zakresie finansowym i infrastrukturalnym, należy ją uznać za priorytetową dla chińskiego rządu. Jednak, uwzględniając nadal niejasną koncepcję analizowanej inicjatywy *BRI*, a także wzmagające się wyzwania i wzrastające możliwości, uwaga w niniejszym artykule została skupiona na wpływie *BRI* na strategię Unii Europejskiej wobec państw afrykańskich.

Słowa kluczowe: Afryka Wschodnia, Jeden Pas Jedna Droga, Chińska Republika Ludowa, strategia Afryka–UE, szlak handlowy, Unia Europejska.

Belt and Road Initiative in Africa, its implications for The Joint Africa–EU Strategy

Abstract

The purpose of the paper is to analyse how the progress of the Chinese *Belt and Road Initiative (BRI)* and the participation of African countries may affect the shape and development of the *Joint Africa–EU Strategy (JAES)*, established in 2007. Since 2013, when *BRI* was presented to the world for the first time, we have been able to observe increased activity of representatives of the People's Republic of China (PRC) in promoting and implementing the project. Due to the fact that *BRI* is going to connect the trade route of China with the countries of East Africa, Central Asia, the Middle East, and Europe, which is supposed to trigger the extension of the Chinese financial and infrastructure activities, it should be considered as a priority for the Chinese government. However, taking into account of still unclear concept of the initiative we should focus on analysing the impact of the *Belt and Road Initiative* on the European Union's strategy towards African countries.

Keywords: East Africa, Belt and Road Initiative, People's Republic of China, Joint EU-Africa Strategy, trade route, European Union.

W ostatnich latach widoczna jest wzmożona działalność Chińskiej Republiki Ludowej (dalej: Chin lub ChRL) na rzecz zacieśnienia współpracy handlowej z państwami Afryki Wschodniej w ramach inicjatywy *Belt and Road Initiative (BRI)*. Chiny sukcesywnie przeznaczają coraz większe środki na rozbudowę infrastruktury oraz zwiększają liczbę inwestycji chińskich przedsiębiorców w Afryce. W tym samym czasie Unia Europejska (dalej: Unia lub UE) skupia swoją uwagę na rozwiązaniu zupełnie innych problemów m.in. nieustających ataków terrorystycznych w całej Europie, na niepewnej sytuacji związanej z Brexitem (Stone, Watts 2019; Fidrmuc et al. 2019), protesty żółtych kamizelek we Francji (Cockburn 2018), czy protesty i walki o niepodległość w Katalonii (Osborne 2018). Natomiast Chiny rozszerzają swoją działalność oraz wpływ w kolejnych państwach afrykańskich, czego konsekwencją może być dominacja i uzależnienie od mocarstwa państw leżących na Półwyspie Somalijskim, a także zmniejszenie pozycji UE w tym regionie. Unia Europejska od 2007 roku posiada własną strategię współpracy z Afryką zwaną *The Joint Africa-EU Strategy (JAES)* (Council of the European Union 2007), jednak jej działania są mniej efektywne i efektowne w porównaniu do aktywności ChRL. Z tego względu, w niniejszym artykule podjęto próbę przeanalizowania i porównania jakie działania w Afryce podejmuje zarówno Chińska Republika Ludowa, jak i Unia Europejska w ostatnich trzech latach. Na wstępie zostanie omówiona inicjatywna *BRI* i aktywność Chin w państwach Rogu Afryki, a następnie przedstawiona zostanie strategia JAES oraz działania Unii Europejskiej mające na celu zacieśnić współpracę z krajami Afryki.

Belt and Road Initiative w Afryce

W drugiej połowie 2013 r. premier Li Keqiang, a następnie sekretarz generalny Xi Jinping przedstawili projekt Chińskiej Republiki Ludowej dotyczący nowej idei współpracy gospodarczej, którą na początku nazwano „Nowym Jedwabnym Szlakiem” (ang. *New Silk Road*). Określenie inicjatywy jako nowej, wynika jeszcze ze starożytnej historii, kiedy to od około III wieku p.n.e. do około XVII wieku n.e. istniał trakt handlowy tzw. Szlak Jedwabny, który przez setki lat łączył dwa kontynenty: Azję z Europą (Karrar 2019; Patkiewicz 2017). Od samego początku ogłoszenia „Nowego Jedwabnego Szlaku”, niejasna jej koncepcja, wzbudzała wiele kontrowersji i wątpliwości. Przedstawiciele rządu ChRL zaprezentowali tylko ogólne założenia, jakim był podział szlaku na trasę lądową oraz morską (Liang 2019). Założono również stworzenie połączeń korytarzami między ChRL a jej najważniejszym partnerem gospodarczym, czyli Europą. Potwierdzeniem tego stwierdzenia jest fakt, iż wartość chińskich bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ, ang. *foreign direct investment – FDI*) w porównaniu do 2015 r. wzrosła w 2016 r. o 77% osiągając poziom 35 mld euro. Zgodnie z raportem niemieckiego think-tank'u *Mercator Institute for China Studies (MERICS)* oraz Grupy Rhodium, Europa stała się najważniejszym

rynkiem zbytu dla chińskich inwestorów. Przykładem są Niemcy, do których trafia aż 31% wszystkich inwestycji z ChRL do UE (Morozowski 2017: s. 2; szerzej: Cieślak 2017).

W kolejnych latach od ogłoszenia inicjatywy, stopniowo nadawano jej kształt, dzięki czemu zaczęła zyskiwać na znaczeniu na arenie międzynarodowej, stając się tym samym kluczowym narzędziem *soft power* chińskiej polityki zagranicznej (Kaczmarek 2015). Do 2016 r. inicjatywa funkcjonowała pod nazwą „Jeden Pas Jedna Droga” (z ang. *One Belt One Road – OBOR*), w której słowo „Belt”, czyli „pas” odnosi się do trasy lądowej i transportu drogowego oraz kolejowego, zwanej również Pasem Ekonomicznego Jedwabnego Szlaku (z ang. *The Silk Road Economic Belt*), biegnącym przez Azję Środkową, Iran, Turcję i Europę Wschodnią, natomiast słowo „Road”, czyli „droga” nawiązuje do szlaków morskich lub tzw. Morskiego Jedwabnego Szlaku XXI wieku (z ang. *The 21st Century Maritime Silk Road*), rozciągający się od Azji Południowo-Wschodniej, Azji Południowej, od cieśniny Malakki, przez Sri Lankę, Ocean Indyjski, przez państwa Afryki Wschodniej (a dokładniej Róg Afryki), do Morza Śródziemnego. Obie trasy kończą się w Europie Zachodniej, stykając się z punktem starożytnego Jedwabnego Szlaku, który łączył Chiny z Rzymem przez Bliski Wschód.

Od 2016 r. nazwa OBOR uległa jednak zmianie, gdyż rząd Chińskiej Republiki Ludowej uznał słowo „One”, czyli „jeden”, za zbyt podatne na błędną interpretację przez partnerów handlowych, którzy ten wyraz utożsamiali z powstaniem jednej trasy handlowej, chociaż w rzeczywistości, Europa, Afryka i Azja, czyli trzy kontynenty objęte inicjatywą *BRI*, będą połączone pięcioma różnymi szlakami. Warto dodać, że do oficjalnej nazwy projektu dodano słowo „Initiative”, czyli „inicjatywa” w celu podkreślenia otwartości strategii i uniknięcia krytyki wobec budowania przedsięwzięcia skoncentrowanego tylko na Chinach, które przyspieszają swój rozwój wraz z postępem projektu (Bērziņa-Čerenkova 2016; Kuo, Komenda 2018). Dlatego projekt w zachodniej publicystyce określa się mianem „Inicjatywy Belt and Road” (*yi dai yi lu* lub *Belt and Road Initiative* lub *Belt and Road – BRI*) (Baik 2019; Stęfaniak 2018). W niniejszej pracy, przyjęto angielską nazwę *Belt and Road Initiative*.

Początkowa idea „Nowego Szlaku Jedwabnego” była dosyć ogólna, gdyż przede wszystkim miała stanowić elastyczną płaszczyznę dla podjęcia dialogu z wieloma krajami, głównie należącymi do Stowarzyszenia Państw Azji Południowo-Wschodniej (ang. *Association of South-East Asian Nations – ASEAN*). Dzięki takiemu podejściu doszło do osłabienia negatywnego wizerunku ChRL, stwarzającego wrażenie jakoby od początku dokonywali dynamicznej ekspansji gospodarczej. Warto dodać, że *BRI* stała się także alternatywą dla dominacji Stanów Zjednoczonych oraz rosyjskich projektów integracyjnych. Z uwagi na skalę przedsięwzięcia, już w 2014 r. koncepcja ta uległa zmianie i stała się głównym, bądź też, dominującym narzędziem chińskiej polityki zagranicznej (Kaczmarek 2015).

Obecnie *Belt and Road Initiative* jest całościową koncepcją polityki zagranicznej i wewnętrznej Chińskiej Republiki Ludowej, zarządzaną przez m.in. Narodową Komisję Rozwoju, Ministerstwo Handlu oraz Ministerstwo Spraw Zagranicznych. Głównym jej celem jest przede wszystkim ochrona interesów gospodarczych oraz politycznych Chin. Państwa, które zostaną włączone do inicjatywy, mają przyczynić się do wzrostu eksportu, m.in. stali, a także importu surowców i wysokich technologii. W *BRI* przewidziano dążenie

Chin do odgrywania większej roli w sprawach globalnych m.in. poprzez zmniejszenie barier handlowych typu: nieodpowiednia infrastruktura drogowa, kolejowa czy portowa, usprawnienie liberalizacji handlu – wprowadzenie strefy wolnego handlu, a także procesów celnych (Dong et al. 2018), czy zawieranie umów o unikaniu podwójnego opodatkowania, ale również rozszerzanie zakresu współpracy gospodarczej, np. o rolnictwo, gospodarkę morską, energetykę czy zielone technologie, a także współpracę finansową opartą na stabilnej walucie, czy na umiędzynarodowionych nowych instytucjach tj. Azjatyckim Banku Inwestycji Infrastrukturalnych (ang. *Asian Infrastructure Investment Bank – AIIB*), Funduszu Jedwabnego Szlaku (ang. *Silk Road Fund*), a także Nowym Banku Rozwoju BRICS¹ (Szczudlik-Tatar 2015: s. 1–2).

Zgodnie z wypowiedzią Xi Jinping'a podczas Światowego Forum Ekonomicznego (ang. *World Economic Forum Annual Meeting*), które odbyło się w dniach 17–20 stycznia 2017 r. w Davos, w Szwajcarii, ponad 100 państw i organizacji międzynarodowych poparło chińską inicjatywę, a ponad 40 państw oraz organizacji podpisało umowy o współpracy z ChRL. Zaś chińskie firmy uruchomiły szereg inicjatyw oraz dokonały szereg inwestycji na ponad 50 mld dolarów (Jinping 2017). Natomiast podczas konferencji pt. *Belt and Road*, która odbyła się w dniu 14 maja 2017 r. w Pekinie, Xi Jinping ogłosił, że w ramach Funduszu Jedwabnego Szlaku, który utworzono w 2014 r., Chińska Republika Ludowa przeznaczy 14,5 mld dolarów (ok. 100 mld juanów) na projekty infrastrukturalne oraz 8,7 mld dolarów (ok. 60 mld juanów) na pomoc dla krajów rozwijających się oraz dla organizacji międzynarodowych biorących czynny udział w promowaniu kultury starożytnego szlaku handlowego. Sekretarz Generalny ChRL zapowiedział również wprowadzenie programów pożyczkowych w wysokości 55 mld dolarów (380 mld juanów) (Jinping 2017). Według najnowszych danych *BRI* ma kosztować Chiny więcej niż 1 bilion dolarów (co jest równoznaczne z kwotą ok. 750 mld funtów). Zgodnie z obecnymi szacunkami Chiny zainwestowały już ponad 210 mld dolarów. Większa część tej kwoty została przeznaczona na przedsięwzięcia podjęte w Azji. Zgodnie z założeniami projektu, chińskie firmy angażują się w prace budowlane na całym świecie na niespotykaną skalę. Do tej pory zabezpieczono ponad 340 mld dolarów w kontraktach budowlanych w ramach *BRI*. Warto jednak zwrócić uwagę, że ta dominacja odbywa się kosztem lokalnych wykonawców w krajach partnerskich. Chociaż w oficjalnych wystąpieniach przedstawiciele Chin nie podają żadnych dodatkowych informacji, to znany jest fakt, iż nacisk na rozwój *Belt and Road Initiative* motywowany jest nie tylko czynnikami handlowymi, ale przede wszystkim nadwyżką siły roboczej w ich państwie (Kuo, Kommenda 2018).

Warto tu dodać, że inicjatywa nie opiera się tylko na fizycznych połączeniach handlowych i transportowych, ale umożliwia również pogłębienie współpracy o charakterze politycznym i społeczno-kulturowym (Jinchen 2016). W trakcie wdrażania *BRI* w życie stało się jasne, że jej rozwój ma być dwukierunkowy, opierający się zarówno na promowaniu chińskich inwestycji wychodzących, jak i zachęcający do międzynarodowych inwestycji

¹ BRICS, czyli grupa państw rozwijających się tj. Brazylia, Chiny, Indie, Rosja, a od 2011 r. także Republika Południowej Afryki (RPA). Obecnie państwa BRICS określa się mianem EMDC (ang. *Emerging Market and Developing Countries*), czyli potęg/rynków wschodzących.

w Chinach oraz wzdłuż traktu handlowego. Nowy Szlak Jedwabny oraz przeznaczone na niego fundusze pozwalają firmom oraz instytucjom międzynarodowym, w tym i afrykańskim, na współpracę z chińskimi partnerami przy opracowywaniu projektów wzdłuż lądowej i morskiej trasy (Dong et al. 2018).

Już w 2015 r. szacowano, iż w ramach Morskiego Jedwabnego Szlaku XXI wieku, który ma się rozpoczynać w południowo-wschodniej prowincji Chin – Guandong, następnie przejść przez Azję Południowo-Wschodnią, cieśninę Malakkę, Sri Lankę, Ocean Indyjski, Róg Afryki i Kanał Sueski, aby na końcu dojść do Morza Śródziemnego (Łopacińska 2017: s. 31), wielkość chińskiego handlu z poszczególnymi regionami będzie wyglądała następująco: ze Wspólnotą Niepodległych Państw (WNP) może wynieść ok. 150 mld dolarów, z państwami Afryki – 192 mld dolarów, z państwami Bliskiego Wschodu – 257 mld dolarów, z krajami ASEAN – 443 mld dolarów, a z Europą nawet 559 mld dolarów (Kaczmarek 2015: s. 6). Państwa objęte *BRI* stanowią około 65% światowej populacji, jedną trzecią światowego PKB i jedną czwartą światowego handlu towarami i usługami (Kodongo 2018).

Chociaż zgodnie z powyższymi prognozami Afryka, w porównaniu do pozostałych krajów, jak Azja czy Europa, nie osiąga najwyższych wyników w wymianie handlowej, to w rzeczywistości posiada status istotnego partnera dla Chin, z rynkiem, w który mogą się zaangażować zarówno chińscy inwestorzy (prywatni oraz państwowi), jak i banki (komercyjne). Ze strategicznego punktu widzenia ChRL najistotniejszą cechą charakterystyczną Afryki, jest jej łatwy dostęp do zasobów naturalnych, duży rynek zbytu oraz atrakcyjne miejsca inwestycji. Dlatego tworząc koncepcję *BRI* zaplanowano, aby kanał zwany Morskim Jedwabnym Szlakiem XXI wieku, chociaż styka się bezpośrednio z Dżibuti, Sudanem i Egiptem, objął swoją działalnością i nawiązał kontakty handlowe z wieloma państwami afrykańskimi m.in. w Afryce Północnej (tj. Egiptem, Marokiem i Algierią), a także w Afryce Wschodniej oraz Południowo-Wschodniej, obejmując tym samym kraje należące również do Wspólnego Rynku Afryki Wschodniej i Południowej (*Common Market for Eastern and Southern Africa – COMESA*), m.in. Etiopię, Kenię, Mozambik, Madagaskar, RPA, czy Tanzanię oraz śródlądowe kraje afrykańskie, m.in. Demokratyczną Republikę Konga, Zambię, czy Zimbabwe (Kaczmarek 2015; Zaremba 2017: s. 202).

Realizacja *Belt and Road Initiative* w Afryce

Chiny, zaraz po ogłoszeniu swojej inicjatywy *BRI* w 2013 r., rozpoczęły wielopłaszczyznową kampanię promującą „Nowy Szlak Jedwabny” różnym inwestorom oraz w ramach tego projektu zaczęły nawiązywać współpracę z wieloma partnerami handlowymi. W odniesieniu do państw Afryki Wschodniej, pierwsza aktywność chińskiego rządu pojawia się już w maju 2014 r., gdy premier Li Keqiang odwiedził Kenię, aby podpisać z nią umowę o współpracę z rządem, w ramach której zbudowano linię kolejową o nazwie the Mombasa-Nairobi Standard Gauge Railway, rozciągającą się na 480 km (ok. 300 mil), kosztującą ok. 250 mln dolarów i łączącą Mombasę z Nairobi. Natomiast we wrześniu 2015 r. chińska firma *China National Machinery Industry Corporation – Sinomach* podpi-

sata strategiczne porozumienie z *General Electric*, w celu budowy turbin wiatrowych, które miały przyczynić się nie tylko do promocji programów czystej energii, ale również zwiększyć liczbę odbiorców tejże energii w państwach Afryki Subsaharyjskiej (National Development and Reform Commission 2015).

Jak wspomniano już wyżej, główną płaszczyzną współpracy w ramach *BRI* miała być gospodarka, handel, ewentualnie szeroko pojęta polityka oraz kwestie społeczno-kulturowe. Jednak, z upływem czasu, rozszerzono ją także o jeszcze jeden aspekt, militarny. Otóż 26 listopada 2015 r. chiński rząd podpisał 10-letnią umowę z Dżibuti (krajem, przez który przechodzi bezpośrednio trasa morską), w celu utworzenia bazy marynarki wojennej służącej jako centrum logistyczne dla statków Marynarki Wojennej Chińskiej Armii Ludowo-Wyzwoleńczej (PLA-N) zaangażowanych w zwalczanie piratów u północnych wybrzeży Somalii, w Zatoce Adeńskiej. Jednym z powodów, dla czego Chiny podpisały dokument właśnie z Dżibuti, jest jego strategiczne położenie, gdyż leży na szlaku handlowym w punkcie łączącym Kanał Sueski z Oceanem Indyjskim. Chociaż jako główny, oficjalny powód powstania inicjatywy *Belt and Road* wskazuje się chęć wzmożenia i usprawnienia współpracy handlowej, połączenia trzech kontynentów Azji, Afryki i Europy oraz przeciwstawienia się dominacji gospodarczej USA, istnieją podejrzenia, że równie istotną kwestią może być stworzenie dla PLA-N dostępu do szeregów portów rozciągających się od Morza Południowochińskiego do wschodniego wybrzeża Afryki. Nazwę takiego podejścia przedstawił Booz Allen Hamilton w badaniach z 2005 r., a nazwał to modelem *string of pearls* (sznur pereł), który obejmuje port w Colombo na Sri Lance, Gwadar w Pakistanie, Chittagong w Bangladeszu, Maday Island w Myanmar oraz Port Victoria na Seszelach (Kleven 2015).

Następnie w marcu 2017 r. Sinopec Corp., czyli chińskie przedsiębiorstwo specjalizujące się w wydobywaniu gazu ziemnego i ropy naftowej, przetwarzaniu oraz dystrybucji produktów ropopochodnych, zawarło porozumienie w sprawie wykupienia Chevron Corp. (amerykańskiej, międzynarodowej korporacji branży energetycznej z siedzibą w San Ramon w Kalifornii) w Afryce Południowej i Botswanie. Była to pierwsza tak duża inwestycja Chin w przemysł naftowy w Afryce. Pomimo tego, iż od późnych lat 90. ubiegłego wieku, ChRL systematycznie rozszerza swoją działalność w celu uzyskania ropy naftowej, gdyż jest ona niezmiennie produktem deficytowym z uwagi na stały wzrost gospodarczy, rosnącą klasę średnią i rosnące zapotrzebowanie na dobra konsumpcyjne. Chiny są obecnie drugim, co do wielkości na świecie odbiorcą ropy, ale ze względu na stały spadek krajowej produkcji, wynikające z wysokich kosztów produkcji, pogorszenia się dojrzałych pól naftowych i zmniejszenia międzynarodowych cen ropy – stały się również największym na świecie importerem ropy naftowej (w 2016 r. import osiągnął poziom 64,4%). Zagraniczne inwestycje chińskich spółek naftowych w dużej mierze pozostawały w sektorze wydobywczym. Ze względu na spowolnienie popytu krajowego, chińskie firmy zaczęły otwierać się na nowe rynki, tj. państwa afrykańskie, aby pozyskać nowych klientów do dalszego wzrostu oraz rozwoju. I tak w kwietniu 2017 r. sprowadzono z Afryki Zachodniej ok. 1,48 mln baryłek ropy dziennie. Tym samym Afryka stanowi bardzo dobry cel inwestycyjny dla Chin, ponieważ szacuje się, że posiada 7,6% rezerw ropy naftowej. Jednak z uwagi na brak odpowiedniej infrastruktury i wystarczających inwestycji, które

może zapewnić ChRL, dotychczas państwa afrykańskie musiały sprowadzać ten surowiec zza granicy. Co więcej, przewiduje się, że w Afryce, w latach 2015-2035 wzrośnie o ok. 75% popyt na energię, czyli będzie to nowe pole, otwarte na inwestycje chińskich przedsiębiorców (Shadow Governance Intel 22.03.2017).

3 stycznia 2019 r. w Addis Abebie w Etiopii odbyło się spotkanie Chińskiego Doradcy Państwowego i Ministra Spraw Zagranicznych Wang Yi z etiopskim Ministrem Spraw Zagranicznych Workneh Gebeyehu, podczas którego dyskutowano nad sprawniejszym zrealizowaniem wspólnych interesów wypracowanych w ramach *BRI*, i przedstawionych przez Xi Jinpinga w formie ośmiu inicjatyw², podczas Forum Współpracy Chińsko-Afrykańskiej (FOCAC) mającego miejsce w dniach 3-4 września 2018 r. w Pekinie (*Actions show...* 2019). Zacieśniona współpraca Chin z Etiopią nad zastąpieniem stuletnich linii kolejowych na trasie Etiopia-Dżibuti, nową elektryczną linią kolejową na trasie Addis Abeba-Dżibuti trwała od października 2011 r. do lutego 2012 r. Nowa linia kolejowa, rozciągająca się na ponad 750 km (470 mil) i poruszająca się z średnią prędkością 120 km/h (75 mph), skraca czas podróży między Addis Abebą a Dżibuti z trzech dni do około 12 godzin. Projekt kosztował 3,4 mln dolarów (*Ethiopia-Djibouti...* 2016). Pierwszy transport towarowy wyruszył w listopadzie 2015 r., a usługi pasażerskie rozpoczęto w październiku 2016 r. (*Ethiopia-Djibouti Railway...* 2016).

Jak przedstawiono powyżej, działalność Chińskiej Republiki Ludowej w ramach *Belt and Road Initiative* wobec państw Afryki Wschodniej jest wzmożona i w zakresie dokonanych inwestycji, niejednokrotnie zwińczyła sukces. Nie można jednak pominąć reakcji oraz nastawienia przywódców państw afrykańskich do współpracy z ChRL na przestrzeni ostatnich lat.

Podczas wspomnianego już Światowego Forum Ekonomicznego z 2017 r. (ang. *World Economic Forum Annual Meeting*), obok Xi Jinpinga, byli również obecni prezydent Kenii Uhuru Kenyatta i premier Etiopii Hailemariam Desalegn, a także egipski Minister Handlu i Przemysłu oraz tunezyjski Minister Kultury, którzy wspierali inicjatywę *BRI*. Obecność przedstawicieli Kenii, Etiopii oraz Egiptu podczas tego wydarzenia, była szczególnie ważna, ponieważ jak wspomniano już wcześniej, Afryka Wschodnia jest jednym z głównych regionów uczestniczących w inicjatywie *Belt and Road* (Alden 2017). W akcie solidarności oraz zacieśnienia współpracy Chin wykazały wsparcie dla dokumentu przygotowanego przez państwa członkowskie Unii Afrykańskiej, tzw. Agendy 2063³, która stanowi podstawę do dalszych zmian i reform na kontynencie afrykańskim.

² Informacja na temat tych ośmiu inicjatyw zostanie podana w dalszej części niniejszego artykułu.

³ Pełna nazwa: The African Union's Agenda 2063 and the programme of the New Partnership for Africa's Development. Agenda stanowi nowy program rozwoju Afryki, przygotowany przez państwa Unii Afrykańskiej (UA), w której przewidziano siedem głównych punktów/zasad: 1. Dobrze prosperująca Afryka oparta na rozwoju sprzyjającym wzrostowi i zrównoważonemu rozwojowi; 2. Afryka – zintegrowany kontynent, politycznie zjednoczony i oparty na ideałach panafrykanizmu oraz wizji afrykańskiego renesansu/odrodzenia; 3. Afryka dobrego zarządzania, demokracji, poszanowania praw człowieka, sprawiedliwości i rządów prawa; 4. Afryka spokojna i bezpieczna; 5. Afryka o silnej tożsamości kulturowej, wspólnym dziedzictwie, wspólnych wartościach i etyce; 6. Afryka, której rozwój opiera się na ludziach, na potencjale ludności afrykańskiej, zwłaszcza kobiet i młodzieży oraz na bezpieczeństwu/opiece nad dziećmi; 7. Afryka jako silny, zjednoczony oraz wpływowy globalny gracz i partner.

W Światowym Forum Ekonomicznym brał także udział ambasador Rwandy w Chinach, porucznik gen. Charles Kayonga, który pochwalił inicjatywę *BRI* i określił ją jako wizję Agendy 2063 oraz platformę do rozwoju nie tylko Afryki, ale również reszty świata. Dodał również, iż daje ona krajom rozwijającym się przestrzeń do wypowiedzania się w globalnej gospodarce, tworzenia miejsc pracy, dobrobytu oraz rozwoju (Ruhimbana 2017).

W dniu 4 września 2017 r. podczas dziewiątego szczytu BRICS w Xiamen, prowincji Fujian w południowo-wschodniej części Chin, na temat przyszłości współpracy państw afrykańskich z Chinami, wypowiedzieli się również: prezydent Republiki Południowej Afryki (RPA) – Jacob Zuma, a także prezydent Egiptu Abdel Fattah al-Sisi. Jacob Zuma prezentując swoje stanowisko, jednoznacznie wskazał, że liczy na zacieśnienie współpracy, gdyż przed RPA stało wielkie wyzwanie, z uwagi na spadek światowego popytu na surowce. Republika Południowej Afryki prowadzi wprawdzie szeroko zakrojone reformy gospodarcze w celu pobudzenia wzrostu gospodarczego, ale sektory w górnictwie, rolnictwie i energetyce wymagają jeszcze większych inwestycji. Z kolei Al-Sisi powiedział, że Egipt realizuje reformę systemu zabezpieczeń społecznych, polityki pieniężnej, czy też warunków inwestycyjnych i prowadzenia działalności biznesowej oraz wyraził nadzieję, że kraj ten będzie w stanie osiągnąć zrównoważony rozwój dzięki wsparciu krajów EMDC (*Africa hopes...* 2017).

W dniu 21 września 2017 r. w Pekinie odbyło się forum o nazwie *China-Africa Development Fund* (CAD Fund). Było to kolejne spotkanie tego funduszu, założonego w 2006 roku. Jest to pierwszy w Chinach prywatny fundusz kapitałowy utworzony w celu wspierania inwestycji chińskich przedsiębiorców w Afryce (*China-Africa cooperation...* 2017). Podczas tego forum Shi Jiyanf – prezydent CAD Fund powiedział, że nieuniknione jest przyspieszenie współpracy chińsko-afrykańskiej w ramach *Belt and Road Initiative*. Z uwagi na to, że w Afryce odnotowano najsilniejszy w ostatnich latach wzrost gospodarczy, a średni wzrost PKB – poprawił się o 4,68% w okresie 2000–2016 r., a pożyczki infrastrukturalne z Chin do Afryki osiągnęły w 2016 r. 21 mld dolarów. Tym samym, ChRL umocniły swoją pozycję jako jednego z najważniejszych partnerów Afryki w ostatnim dziesięcioleciu. Warty uwagi jest sam charakter współpracy, która opiera się na otwartości na wolny rynek i stopniowym odsuwaniu się od rządowej dominacji, co może przynieść pozytywne skutki obydwu stronom. W ciągu ostatniej dekady od założenia CADFund, zainwestowano w ponad 90 projektów w 36 krajach afrykańskich. Wdrożenie tych projektów może przynieść Afryce nawet do ok. 20 mld dolarów (*China-Africa cooperation...* 2017).

Kolejnym istotnym wydarzeniem, podczas którego podjęto dyskusję nad ewentualnymi konsekwencjami *Belt and Road Initiative* i jej wpływu na gospodarkę państw Afryki Wschodniej, a także Afryki Południowej, było posiedzenie w dniach 29–30 maja 2018 r. w Harare (Zimbabwe) Instytutu Makroekonomii i Zarządzania Finansami Afryki Południowej i Wschodniej (ang. *Macroeconomic and Financial Management Institute of Eastern and Southern Africa – MEFMI*), międzyrządowego forum dyskusyjnego, którego członkami jest 14 państw, w tym: Angola, Kenia, Mozambik, Rwanda, Tanzania i Zimbabwe. Przedstawiciele banków centralnych i ministerstw finansów państw zrzeszonych w MEFMI, dyskutowali nad sensownością podniesienia procentowego udziału chińskiego juana w portfolio re-

zerw walutowych afrykańskich banków centralnych. Z uwagi na wzmożoną aktywność gospodarczą ChRL, Międzynarodowych Fundusz Walutowy, w październiku 2016 r. włączył juana do walut rezerwowych. Obawy państw afrykańskich wzbudzają przede wszystkim ograniczenia ze strony ChRL w przepływie kapitału oraz niejasne zarządzanie juanem, a także zacieśniana współpraca Chin i Afryki, która może spowodować wzrost wartości waluty (Tycholiz 2018). Jest to na tyle istotny aspekt, ponieważ jeśli państwa tj. Dżibuti, Kirgistan, Laos, Malediwy, Mongolia, Czarnogóra, Pakistan i Tadżykistan zdecydują się na skorzystanie z pomocy Chin w formie pożyczek, mogą one doprowadzić do zadłużenia, a nawet ograniczenia własnej suwerenności. Co więcej, według danych *China Research Initiative* na Johns Hopkins University w latach 2000–2016, Chiny przekazały około 114 mld dolarów pożyczek dla Afryki, co stanowi 1,8% całkowitego długu zagranicznego Afryki. Wprawdzie chińskie kredyty mają mieć dla państw afrykańskich niższą stopę procentową i dłuższy okres spłaty, w porównaniu ze średnią rynkową, prócz tego kredyty preferencyjne wykorzystywane są do budowy infrastruktury, która jest niezbędna do budowania potencjału gospodarczego krajów afrykańskich i może przyczynić się do szybszego rozwoju kontynentu (*Why China...* 2018).

W dniach 3–4 września 2018 r. w Pekinie w Chinach, odbyło się – wspomiane już wcześniej – Forum Współpracy Chińsko-Afrykańskiej (*The Forum on China-Africa Cooperation – FOCAC*), w którym wzięli udział przywódcy z 53 krajów afrykańskich. Współprzewodniczyli na nim: Sekretarz Generalny Xi Jinping i prezydent Republiki Południowej Afryki Cyril Ramaphosa. Podczas szeregu spotkań przyjęto deklarację o budowie wspólnoty chińsko-afrykańskiej z planem działania na najbliższe trzy lata, co miało skutkować wzmocnieniem koordynacji i komunikacji, a także ochroną podstawowych interesów krajów rozwijających się przed podziałem i wielostronnym systemem handlowym oraz przeciwstawieniem się protekcjonizmowi handlowemu i unilateralizmowi. W dniu 3 września 2018 roku Xi Jinping przedstawił osiem głównych inicjatyw Chin, w tym rozszerzenie importu z Afryki, czego skutkiem ma być: wzrost zakupów towarów przez ChRL, w szczególności mają to być produkty inne niż surowce, kontynuacja negocjacji w sprawie wolnego handlu z krajami afrykańskimi, promocja Afryki wśród chińskich przedsiębiorstw, oferta pomocy humanitarnej w nagłych wypadkach, a także ścisła współpraca w obszarach takich jak energia, transport, czy telekomunikacja informacyjna. Aby zrealizować wszystkie inicjatywy Chiny zapewnią 60 mld dolarów (46,5 mld funtów) na wsparcie, w tym bezpłatną pomoc, pożyczki i specjalne fundusze na rozwój Afryki i stale zwiększając tę kwotę. Przywódcy z krajów afrykańskich bardzo wysoko ocenili szczyt, mówiąc, że wystąpił on silny sygnał przyjaznej współpracy między Afryką a Chinami (Bajjie 2018).

Przywołane powyżej wydarzenia potwierdzają, iż wiele państw Afryki Wschodniej i Południowej nawiązało współpracę handlową z Chinami. Nie można jednak zapomnieć, że obecnie ChRL jest największym partnerem handlowym, dawcą miejsc pracy oraz źródłem inwestycji w Afryce. Wzbudza to duże obawy ze strony państw afrykańskich, gdyż w ciągu pierwszych 15 lat obecnego stulecia pożyczyły ok. 95,5 mld dolarów. Nadmierne zadłużanie się rządów, np. Dżibuti na poziomie 77% stanowi duży problem, zwłaszcza

przy spłacaniu długu oraz przy swobodnym rozwoju danego państwa. I chociaż od 2009 r. współpraca handlowa Chin z Afryką jest na wysokim poziomie, ponieważ jak już wspomniano w 2016 r. handel opiewa na 149,1 mld dolarów, a inwestycje chińskich firm osiągnęły poziom 3,2 mld dolarów, to biorąc pod uwagę charakter tych relacji, wielokrotnie mówi się o tym, że chińskie podejście gospodarcze do krajów afrykańskich przynosi znacznie większe korzyści samym Chinom. Wynika to z tego, że inwestowanie w Afryce pozwoliło ChRL nie tylko na uzależnienie finansowe swoich partnerów handlowy, ale również wzmocnienie stosunków dyplomatycznych z kilkoma rządami afrykańskimi – a następnie zwiększenie swoich wpływów na globalnej scenie politycznej i na forach światowych, m.in. takich jak Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ). Przykładem jest wystąpienie z 2 stycznia 2019 r. sekretarza generalnego Xi Jinping, który wygłosił przemówienie z okazji 40. rocznicy przestania wystosowanego do mieszkańców Tajwanu przez władze w Pekinie, uznając Republikę Chińską i dołączając tym samym do grona 17 państw (*Nie wyrzekamy się...* 2019). Ponadto, Chiny dokonują zakupu zasobów naturalnych za niską cenę, jednocześnie rozszerzają swój wpływ na politykę globalną. Niebezpieczna jest również tendencja zacieśniania współpracy Afryki z Chinami, ponieważ konsekwencją tego może być utrata suwerenności państw afrykańskich na rzecz Chińskiej Republiki Ludowej, ponieważ zostaną zdominowane zarówno na płaszczyźnie gospodarczej, jak i na scenie politycznej. Jedynym rozwiązaniem w tej sytuacji jest kontynuacja rozwoju Afryki do takiego poziomu, aby stała się atrakcyjna również dla innych dużych partnerów (Shadow Governance Intel 22.03.2017).

Belt and Road Initiative jest dalekosiężnym i najbardziej znaczącym przedsięwzięciem jakiego podjęta się Chińska Republika Ludowa (Góralczyk 2018: s. 214–215). Jednak na współpracę Afryki i Chin można spoglądać z dwóch perspektyw. Ze strony Chin, gdzie państwa afrykańskie stały się istotnym partnerem handlowym, a także rynkiem zbytu i narzędziem do rozwoju inicjatywy *Belt and Road*, która stanowi kluczowy element *soft power* polityki zagranicznej ChRL. Natomiast z perspektywy Afryki, głównym inwestorem są Chiny, które przyczyniają się do rozwoju infrastruktury, jednak przy obecnym poziomie rozwoju gospodarczego Afryki Wschodniej, gdzie znajduje się najwięcej krajów dotkniętych ubóstwem i niedorozwojem społeczno-gospodarczym, nadal są to za wolne przemiany i za małe inwestycje (Nawrot 2017: s.112–116). Chińska Republika Ludowa ma globalne ambicje, natomiast państwa Afryki Wschodniej pilnie potrzebują kapitału na rozwój własnej infrastruktury i właśnie do tego wykorzystują *Belt and Road Initiative*, gdyż stanowi ona najlepszą platformę do realizacji tego celu (Wani 2018).

Geneza i założenia *The Joint Africa–EU Strategy*

Wzmoczone działania Chińskiej Republiki Ludowej w Afryce zmuszają Unię Europejską do przemyślenia własnej roli na tym kontynencie i podjęcia ewentualnych kroków wzmocniających swoją pozycję (Kowol 2012: s. 71). Biorąc jednak pod uwagę istnienie strategii *The Joint Africa–EU Strategy*, należy odpowiedzieć na pytanie czy aktywność Chin w ramach *BRI* w Afryce przyczyniła się do zmiany strategii i pozycji UE w tym regionie.

Kontynenty takie, jak Afryka i Europa łączy wiele aspektów, do najważniejszych z nich należy zaliczyć historię, kulturę, czy geografę. Konieczność utrzymania relacji między Afryką a Europą została doprecyzowana w traktatach, czyli podstawowych dokumentach Unii Europejskiej (Gąsowski 2017: s. 11). Z początkiem XXI w. przyszła zmiana w stosunkach Unii Europejskiej z krajami afrykańskimi, czego skutkiem było podpisanie strategicznego partnerstwa między regionami. A także podpisanie przez Unię szeregu umów o wolnym handlu z poszczególnymi państwami afrykańskimi (Zajączkowski 2017: s. 221).

Wraz z pierwszym szczytem Afryka-UE, który odbył się w dniach 3–4 kwietnia w Kairze w 2000 r., wzmocniono partnerstwo poprzez instytucjonalizację dialogu i zapoczątkowanie procesu reform przyczyniających się do zrównoważonego rozwoju, demokratyzacji oraz integracji m.in. zmieniając 9 lipca 2002 r. na szczycie w Durbanie, Organizację Jedności Afrykańskiej (OJA) na Unię Afrykańską (UA) (Council of the European Union 2007). Pierwszym dokumentem jaki podpisano w 2005 r. była „Strategia Unii Europejskiej na rzecz Afryki” (Zajączkowski 2017: s. 223), która stała się podstawą do przygotowania następných dokumentów precyzujących zakres współpracy.

Podczas drugiego szczytu Afryka-UE w Lizbonie odbywający się w dniach 8–9 grudnia 2007 r., jako formalny wyznacznik stosunków Unii Europejskiej z państwami Afryki podpisano deklarację lizbońską oraz dokument o nazwie: „Wspólna strategia Afryka-UE” (ang. *The Joint Africa-EU Strategy – JAES*). W ramach tej strategii, która została uzgodniona przez Unię Afrykańską i UE, czyli przez 54 państw afrykańskich i 27 europejskich, przygotowano długoterminowe cele Strategicznego Partnerstwa (ang. *Strategic Partnership*) i stworzono Pierwszy Plan Działania (ang. *First Action Plan*) przewidziany na lata 2008–2010, w ramach którego zawarto m.in. pokój i bezpieczeństwo; demokratyczne rządy oraz prawa człowieka; energetykę; integrację regionalną, handel i infrastrukturę; migracje, mobilność i zatrudnienie; zmiany klimatyczne i ochronę środowiska; naukę, społeczeństwo informacyjne oraz przestrzeń kosmiczną (European Commission WWW; Zajączkowski 2017: s. 223).

Trzeci szczyt Afryka-UE odbył się w dniach 29–30 listopada 2010 r. w Trypolisie, podczas niego przyjęto Drugi Plan Działania (ang. *Second Action Plan*) dotyczący lat 2011–2013. Powielił on kilka celów z Pierwszego Planu Działania, które miały przyspieszyć strategiczne partnerstwo między Unią Europejską a państwami Afryki Wschodniej i nie tylko. Do najważniejszych priorytetów zaliczono te, koncentrujące się na:

- 1) pokoju i bezpieczeństwie,
- 2) demokratycznych rządach i prawach człowieka,
- 3) regionalnej integracji gospodarczej, handlu i infrastrukturze,
- 4) Milenijnych Celach Rozwojowych (tzw. kamieniach milowych celów rozwojowych),
- 5) zmianie klimatu,
- 6) energii,
- 7) migracji, mobilności oraz zatrudnieniu,
- 8) nauce, społeczeństwie informacyjnym i przestrzeni kosmicznej.

Podczas czwartego szczytu Afryka-UE, który odbył się w Brukseli 2–3 kwietnia 2014 r. przyjęto nowy plan działania na lata 2014–2017, wskazując pięć obszarów strategicznych:

- 1) pokój i bezpieczeństwo,
- 2) demokracja, dobre rządy i prawa człowieka,
- 3) rozwój człowieka,
- 4) zrównoważony rozwój, integracja i integracja kontynentalna,
- 5) globalne i pojawiające się problemy (European Commission WWW).

Cele te były kontynuacją relacji partnerskich między kontynentami oraz potwierdzały, że Afryka ma ogromny potencjał gospodarczy i demograficzny (Zajączkowski 2017: s. 223-224). W 2014 r. państwa członkowskie Unii Europejskiej oraz kraje Afryki uzgodniły harmonogram działań na lata 2014–2017, zatwierdzając 5 płaszczyzn do współpracy: bezpieczeństwo, handel, migracje, rozwój i walkę z terroryzmem (Pirozzi et al. 2017). Głównym celem tych wszystkich planów było i jest dążenie do nawiązania bliższej współpracy Afryki i Europy poprzez m.in. wzmocnienie współpracy gospodarczej oraz promowanie zrównoważonego rozwoju, przy jednoczesnym zachowaniu relacji obu podmiotów w pokoju, bezpieczeństwie, demokracji, dobrobycie, solidarności i zachowaniu godności ludzkiej. Omawiana Strategia jest uzupełnieniem istniejących do tej pory ram współpracy z Afryką Subsaharyjską.

W dniach 29–30 listopada 2017 r. w Abidżanie, na Wybrzeżu Kości Słoniowej, odbył się piąty Szczyt Unii Afrykańskiej (UA) i Unii Europejskiej (UE), na którym przedstawiciele i jednocześnie przywódcy obu stron przyjęli wspólną deklarację na temat: „Inwestowania w młodzież na rzecz przyspieszonej integracji”. Przyjęto na nim nowe wspólne priorytety działań, które zamknięto w czterech obszarach strategicznych:

- 1) inwestowanie w ludzi - rozwój edukacji, nauki, technologii i umiejętności,
- 2) wzmacnianie pokoju, bezpieczeństwa i zarządzania,
- 3) migracja i mobilność,
- 4) zachęcanie do inwestowania w afrykańską transformację strukturalną (*African Union... WWW*).

Biorąc pod uwagę powyższe, można zauważyć pewną prawidłowość. Unia Europejska od początku tworzenia swoich strategii kieruje się nadrzędnymi celami, czyli zapewnieniem bezpieczeństwa, pokoju, przy jednoczesnym zachowaniu praworządności i poszanowaniu praw człowieka. Najnowsza strategia musiała zostać przeformułowana, a nawet dostosowana do otaczającej wszystkich rzeczywistości i do bieżących problemów, z jakimi musi się stykać zarówno Unia Europejska, jak i Afryka. Przykładem jest stosunkowo nowy aspekt, czy też płaszczyzna współpracy, a mianowicie migracja, która pojawiła się z uwagi na rosnącą, w tym czasie, falę migrantów napływających do państw członkowskich Unii Europejskiej. Warto również zaznaczyć, że dosyć istotnym aspektem było przygotowanie strategii zgodnej z przyjętą przez państwa Unii Afrykańskiej w 2014 r. *Agendą 2063*. Nie można również zapomnieć, że tworzenie tychże strategii, miało przyspieszyć integrację oraz wzmocnić stosunki UE z Afryką.

Analogicznie, Unia Europejska przygotowując *The Joint Africa-EU Strategy* musiała dostosować ją do retoryki, oczekiwań oraz potrzeb partnera w stosunkach międzynarodowych, a przede wszystkim musiała wyciągnąć wnioski z dotychczasowych swoich działań. Dlatego warto przytoczyć bardziej szczegółowo, na jakich filarach opiera się strategia JAES. Na:

- 1) Wzmocnieniu i pogłębieniu współpracy politycznej Afryki z Unią, w celu zajęcia się kwestiami stanowiącymi przedmiot wspólnego zainteresowania, w szczególności poprzez wzmocnienie więzów instytucjonalnych i sprostanie wspólnym wyzwaniom.
- 2) Wzmocnieniu i promowaniu wspólnych wartości oraz zapewnieniu, że wszystkie Milenijne Cele Rozwoju (ang. *Millennium Development Goals* – MDGs) zostaną spełnione we wszystkich krajach afrykańskich do 2015 roku⁴.
- 3) Wspólnym promowaniu i utrzymywaniu systemu skutecznej wielostronności, reformy systemu Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz innych kluczowych instytucji międzynarodowych, a także sprostaniu globalnym wyzwaniom i wspólnym problemom.
- 4) Ułatwianiu i promowaniu partnerstwa skoncentrowanego na ludziach (Pirozzi et al. 2017: s. 12).

Również w 2014 r. powstał tzw. *Pan-African Programme*, którego celem było wsparcie *The Joint Africa-EU Strategy* poprzez objęcie całej Afryki w zakresie rozwoju i współpracy, na poziomie ponadregionalnym, kontynentalnym lub globalnym. Jest on głównym instrumentem finansowym UE wykorzystywanym do realizacji JAES. Posiada budżet oparty na *EU's Development Cooperation Instrument* (DCI), w wysokości 845 mln euro, które mają być wykorzystane w latach 2014–2020. Natomiast w maju 2018 r. przystąpiono do drugiej fazy programu, który przypada na okres 2018–2020. Budżet w tym okresie wynosi 400 mln euro.

Warto również zaznaczyć, że *Pan-African Programme* koncentruje się na trzech kluczowych obszarach współpracy między Afryką a Unią Europejską:

- 1) dialogu politycznym i panafrkańskich rządach,
- 2) edukacji, umiejętności, badaniu i technologii,
- 3) kontynentalnej integracji gospodarczej (European Commission 2019).

Specyfika stosunków Unii Europejskiej z państwami afrykańskimi polega na tym, że przebiega ona na dwóch płaszczyznach: międzyregionalnej i subregionalnej oraz z każdym państwem oddzielnie. I przede wszystkim opiera się na trzech podstawowych filarach współpracy: pomocy rozwojowej i humanitarnej, współpracy gospodarczej i handlowej oraz zinstytucjonalizowanym dialogu politycznym (Zajączkowski 2017: s. 223–224).

Realizacja celów *The Joint Africa-EU Strategy*

Po przybliżeniu celów i założeń strategii *The Joint Africa-EU Strategy*, z uwagi na wzmoczoną działalność Chińskiej Republiki Ludowej wobec państw Afryki Wschodniej

⁴ Warto tu zaznaczyć, że Milenijne Cele Rozwoju zostały w 2015 roku zastąpione Zrównoważonymi Celami Rozwoju. Charakteryzują się one znacznie szerszym horyzontem zaplanowanych działań oraz perspektywą do 2030 roku. A podczas konferencji, która odbyła się w Rio de Janeiro w 2012 roku (Rio+20) został stworzony dokument „The future we want”, zawierający ramy zaplanowanych wtedy Zrównoważonych Celów Rozwoju, mających na celu zapewnić transformację ekonomiczną naszej planety w celu: zlikwidowania biedy, stworzenia podstaw praworządności oraz ochrony przyrody, (Cele Zrównoważonego Rozwoju WW/W).

i Potudniowej w ramach *Belt and Road Initiative* w latach 2015–2018, na zasadzie analogii, analizie zostaną poddane wydarzenia z tego samego okresu, w kontekście współpracy Unii Europejskiej z państwami afrykańskimi.

W marcu 2017 r. Federica Mogherini, Wysoki Przedstawiciel Unii do spraw zagranicznych i polityki bezpieczeństwa (ang. *The High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy*) spotkała się z nowym przewodniczącym Komisji Unii Afrykańskiej, Moussem Faki Mahamatem. Wysoka Przedstawiciel podkreśliła szeroki zakres zagadnień, z którymi UE współpracuje z UA, począwszy od pokoju i bezpieczeństwa po rozwój gospodarczy, cyfryzację, innowacje, energię, rolnictwo, infrastrukturę, tworzenie miejsc pracy dla młodych ludzi i dostęp, zwłaszcza dla dziewcząt, do edukacji. Federica Mogherini podkreśliła również plany zwiększenia prywatnych inwestycji w Afryce, w obszarze energii, ekologicznej gospodarki, innowacji i rolnictwie, dzięki Europejskiemu Planowi Inwestycji Zewnętrznej, który ma wygenerować 88 mld euro (EEAS 2017a).

W tym samym miesiącu podpisano umowy z Lomé i Cotonou, co miało stanowić potwierdzenie, że Unia Europejska z Afryką są kluczowymi partnerami. A ich współpraca cieszy się długotrwałym i wszechstronnym partnerstwem, opartym na wspólnych interesach, a także wartościach (EEAS 2017b).

W dniu 15 maja 2017 r. odbyło się posiedzenie Rady do Spraw Zagranicznych (ang. *Foreign Affairs Council – FAC*), gdzie ministrowie spraw zagranicznych i obrony państw członkowskich UE rozmawiali na temat Afryki. Na spotkaniu był również obecny nowy przewodniczący Komisji Unii Afrykańskiej Moussa Faki Mahamat. Po posiedzeniu Federica Mogherini zadeklarowała, że Unia stanowczo zmieniła podejście do współpracy z Afryką – z udzielania jej wyłącznie pomocy finansowej, na pełnoprawne partnerstwo obejmujące wszystkie dziedziny współpracy: od zmian klimatycznych, po rozwój gospodarczy, migrację, bezpieczeństwo i wsparcie humanitarne (EEAS 2017d).

W dniu 16 maja 2017 r. odbyło się posiedzenie okrągłego stołu dot. Inicjatywy *Belt and Road* (ang. *Belt and Road Forum Leaders' Round Table*), podczas którego Wiceprzewodniczący Komisji Europejskiej Jyrki Katainen przedstawił interesującą listę zasad, które w zamyśle Unii Europejskiej mają prowadzić do najefektywniejszej współpracy w ramach *BRI*. Zdaniem Jyrki Karainena inicjatywa powinna:

- być otwarta oraz oparta na zasadach rynkowych i międzynarodowych standardach,
- obejmować wszystkie środki transportu, a także kontakty cyfrowe i energetyczne oraz kontakty międzyludzkie,
- uzupełniać istniejące sieci; w tym przypadku UE ma wieloletnie doświadczenie w zakresie sieci transeuropejskich, które obecnie rozszerzają się na sąsiedztwo wschodnie i południowe,
- zaprojektować konkretną infrastrukturę europejską i azjatycką, łączącą oba kontynenty,
- posiadać sieci infrastruktury, które powinny być interoperacyjne; Unia stawia na znoszenie, a nie tworzenie nowych barier,
- posiadać przejrzyste plany i działania, które powinny stanowić podstawę współpracy Afryki i Europy, a wszyscy partnerzy powinni mieć głos w temacie prio-

rytetów; w miarę możliwości można zastosować wielostronne ramy współpracy na wzór ASEM, czyli Szczytu Unii Europejskiej z państwami Azji,

- prezentować, niezbędny do właściwej współpracy, zrównoważony rozwój; w ramach tego: projekty muszą być ekonomicznie opłacalne, odpowiedzialne pod względem fiskalnym i społecznym, a także przyjazne dla klimatu i środowiska,
- opierać swoją działalność bankową, finansową na doświadczeniu banków istniejących na rynku już od kilkudziesięciu lat,
- zapewnić, że istnieją rzeczywiste korzyści dla wszystkich zainteresowanych stron, nie tylko dla krajów, ale także dla podmiotów gospodarczych, które powinny mieć uczciwą szansę konkurencji w interesach poprzez otwarte, przejrzyste i niedyskryminujące procedury udzielania zamówień (EEAS 2017e).

Jyrki Katainen podkreślił także, że Unia Europejska wraz z Chinami zacieśnia stosunki w celu usprawnienia współpracy między nimi. Kluczowym zadaniem jest znalezienie odpowiedniej strategii, która dopasowałaby się do obowiązujących na wszystkich kontynentach polityk i projektów, przynosząc rzeczywiste korzyści. Przykładem tego podejścia jest platforma łączności między UE a Chinami (EEAS 2017e).

3 czerwca 2017 roku na 19. szczycie UE w Brukseli w obecności premiera Chińskiej Republiki Ludowej Li Keqiang, przewodniczącego Komisji Europejskiej Jean-Claude'a Junckera, oraz przewodniczącego Rady Europejskiej (ang. *European Council*) Donalda Tuska, Europejski Fundusz Inwestycyjny (ang. *European Investment Fund*) oraz Fundusz Jedwabnego Szlaku (ang. *Silk Road Fund*) podpisały *Memorandum of Understanding*, które określa nową strategię współpracy opierającej się na wspieraniu inwestycji kapitałowych w całej Europie. *China-EU Co-Investment Fund* ma zapewnić 500 mln euro. Utworzenie wspólnego funduszu pomoże w dalszym rozwijaniu synergii między chińską inicjatywą *Belt and Road Initiative* a Planem Inwestycyjnym dla Europy, tzw. Planem Junckera (z ang. *Juncker Plan*), strategią Unii Europejskiej, która ma zmobilizować publiczne i prywatne inwestycje w całej Europie, aby przyczynić się do osiągnięcia 315 mld euro. Nowa inicjatywa odzwierciedla szeroką współpracę między Grupą Europejskiego Banku Inwestycyjnego i chińskimi partnerami wspierającymi inwestycje związane z klimatem w Chinach, rozwój zielonych obligacji we współpracy z Chińskim Bankiem Ludowym i współpracę z międzynarodowymi instytucjami finansowymi Chin (EEAS 2017c). Unia Europejska rywalizując z Chińską Republiką Ludową o względy i dominację w Afryce, prowadzi działania strategiczne na wielu płaszczyznach jednocześnie.

28 listopada 2017 r. na spotkaniu ministerialnym Unii Afrykańskiej i Unii Europejskiej przed piątym szczytem Unii Afrykańskiej i Unii Europejskiej, Federica Mogherini po raz kolejny zapewniła, że Unia jest gotowa do współpracy z Afryką, którą jak powiedziała mamy bliższej niż kiedykolwiek. Co więcej, zasugerowała, iż strategię UE niektórzy nazywają tzw. Planem Marshalla dla Afryki (ang. *Marshall Plan for Africa*), jednak od razu zdementowała i powiedziała: „Podoba nam się idea partnerstwa, które mobilizuje zasoby razem i właśnie to wprowadzamy. Chciałabym jednak przypomnieć nam wszystkim, że Unia Europejska i jej państwa członkowskie mobilizują już ponad 20 miliardów euro rocznie, jeśli chodzi o Afrykę i partnerstwo z Afryką. Dzięki temu nowemu zewnętrznemu

planowi inwestycyjnemu wprowadzimy sektor prywatny i będziemy starali się o inwestycje, które stworzą dobre i trwałe miejsca pracy, w szczególności skierowane do naszych młodych ludzi..." (EEAS 2017f).

Zaledwie po trzech miesiącach od uruchomienia Sojuszu Afryka–Europa (z ang. *Africa–Europe Alliance*), Przewodniczący Komisji Europejskiej na forum *the High-Level Forum Africa–Europe*, które odbyło się w dniach 17–18 grudnia 2018 r. w Wiedniu, przedstawił pierwsze postępy w zakresie czterech obszarów działania, realizowanych w zakresie strategii: *The Joint Africa–EU Strategy*:

1) Inwestycje strategiczne i tworzenie miejsc pracy:

Zgodnie z planem inwestycyjnym UE, którego celem jest pozyskanie do 2020 r. zrównoważonych inwestycji w Afryce i krajach sąsiadujących z Europą, z ogłoszonych 44 mld euro przeznaczonych na inwestycje oraz programy, zostanie osiągniętych 37,1 mld euro. Co więcej, nowy fundusz kapitału rolno-biznesowego o wartości 45 mln euro wesprze małe gospodarstwa rolne poprzez zwiększenie dostępu do finansowania dla indywidualnych małych rolników. Oczekuje się, że przyciągnie on ponad 200 mln euro inwestycji i przyniesie korzyści nawet 700 000 gospodarstw domowych na obszarach wiejskich. Aby wesprzeć południowe sąsiedztwo UE, program o wartości 61,1 mln euro będzie przeznaczony dla elektrowni słonecznych w Maroku, a 46,8 mln euro zostanie zainwestowane w oczyszczanie oczyszczalni ścieków Kitchener w regionie delty Nilu w Egipcie (European Commission 2018).

2) Inwestycje w edukację oraz dopasowywanie umiejętności i miejsc pracy:

Od 2015 roku Program *Erasmus+* dotyczący wymian krótkoterminowych wspiera 16 000 wymian studentów i pracowników uniwersytetów znajdujących się w Afryce, w celu przyjazdu do Europy. Po uruchomieniu nowych zaproszeń do programu *Erasmus+* UE jest na dobrej drodze, by zrealizować zapowiadany cel, jakim jest osiągnięcie 35 000 wymian (European Commission 2018).

3) Otoczenie biznesowe i klimat inwestycyjny:

Tylko w 2018 r. Unia Europejska przeznaczyła ponad 540 mln euro na wsparcie reform klimatycznych dla biznesu i inwestycji. Tym samym, znacznie przekroczyła zobowiązanie, które liczyło w granicach 300–350 mln euro rocznie, w latach 2018–2020.

W dniach 29–30 listopada 2017 r. w Abidżanie (Wybrzeże Kości Słoniowej) odbył się piąty szczyt Unia Afrykańska–Unia Europejska (UA–UE), podczas którego w ramach Forum Biznesowego przeprowadzono publiczno-prywatne dialogi promujące zrównoważony biznes dla Afryki. Odbyły się one w następujących krajach afrykańskich: Wybrzeżu Kości Słoniowej, Etiopii, Maroku, Nigerii, Południowej Afryce, Tanzanii, Tunezji i Ugandzie. Do podobnych rozmów z 25 dodatkowymi państwami afrykańskimi trwały przygotowania. Celem takich spotkań, jest tworzenie godnych miejsc pracy, w szczególności dla młodych ludzi i kobiet (European Commission 2018).

4) Integracja gospodarcza i handel:

Unia Europejska zobowiązała się do wsparcia utworzenia afrykańskiego kontynentalnego obszaru wolnego handlu i zapowiedziała 50 mln euro wsparcia. W ramach tego podpisano wraz z Komisją Gospodarczą ONZ ds. Afryki program o wartości 3 mln euro,

którego celem jest opracowanie krajowych strategii wdrażania dla kontynentalnego obszaru wolnego handlu (European Commission 2018).

Z nowym 2019 rokiem Unia Europejska podjęła dyskusję nad współpracą cywilno-wojskową w Rogu Afryki, który określa się obszarem intensywnego handlu morskiego, a także centrum tras migracyjnych w kierunku Europy. Co więcej, jest to kluczowy region dla Chin, które zaangażowały go do realizacji *Belt and Road Initiative*, o czym wspomniano w pierwszej części artykułu. W związku z tym, również dla UE duże znaczenie ma współpraca z państwami tego regionu, która powinna prowadzić do osiągnięcia większego bezpieczeństwa i stabilności na tych terenach. Z uwagi na to, że te aspekty stanowią podstawową płaszczyznę współpracy Unii Europejskiej z Afryką, czego potwierdzeniem są przytaczane wielokrotnie wcześniej długoterminowe plany strategicznego partnerstwa między kontynentami, Unia kontynuuje zarówno misję wojskową, jak i cywilną, czyli morską operację wojskową u wybrzeży oraz na lądzie Somalii.

Zgodnie z zintegrowanym podejściem UE wszystkie działania są prowadzone w ścisłej koordynacji z innymi działaniami Unii, takimi jak współpraca na rzecz rozwoju, pomoc humanitarna, handel lub dyplomacja, a także z innymi krajowymi, regionalnymi lub międzynarodowymi partnerami. Podobnie jak podejmowanie decyzji o ustanowieniu i uruchomieniu dowolnej misji lub operacji UE, wojskowej lub cywilnej, za granicą w ramach Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony (WPBiO, ang. *Common Security and Defence Policy* – CSDP) zawsze wymaga zatwierdzenia przez wszystkie państwa członkowskie UE w drodze decyzji Rady Unii Europejskiej (ang. *Council of the European Union*). Ponieważ to właśnie do państw członkowskich należy zapewnienie niezbędnych zasobów i personelu potrzebnego do zrealizowania misji wojskowych lub cywilnych, a także operacji (często potrzebni są, np. żołnierzy, prawnicy, eksperci ds. Reformy sektora bezpieczeństwa, straży przybrzeżnej itp.). W przypadku Somalii i Rogu Afryki łączna liczba 23 państw członkowskich UE oraz państw trzecich, takich jak Serbia i Czarnogóra, zdecydowała się wystać cywilnych ekspertów i żołnierzy ze swoich krajowych sił zbrojnych do służby pod banderą UE. Mowa tutaj m.in. o misji *EUNAVFOR ATALANTA Somalia* (*European Union Naval Force ATALANTA*) oraz *EUTM Somalia* (*EU Training Mission in Somalia*) (EEAS 2019).

Biorąc pod uwagę powyższe informacje, należy stwierdzić, iż Unia Europejska nie tylko popiera współpracę, ale podobnie jak Chiny, rozpoczęła wzmoczoną działalność na rzecz Afryki. Wprawdzie w porównaniu do poprzednich planów działania strategicznego partnerstwa, obszary kooperacji zostały przeformułowane lub zmienione (np. w ostatnim planie pojawiło się sformułowanie inwestycyjne i strategiczne tworzenie miejsc pracy), to jednak nadal do najistotniejszych kwestii można zaliczyć pokój, bezpieczeństwo, migrację oraz edukację ludzi młodych. Pewnym *novum* jest dążenie do wzrostu inwestycji w państwach afrykańskich – jest to jeden z niezliczonych obszarów działań, który pokrywa się z działalnością Chin. Różnica między Unią Europejską a ChRL polega jednak na tym, że drugi podmiot skupia się tylko na chińskich inwestorach, natomiast Unia poszukuje ich wszędzie – najistotniejszym aspektem jest to, aby chcieli zainwestować swoje pieniądze w Afryce i przyczynić się do jej rozwoju.

W 2019 r. podczas kwietniowego szczytu ws. *Belt and Road Initiative*, Wiceprzewodniczący Komisji Europejskiej, Maroš Šefčovič wskazał, że istnieje wiele podobieństw między

BRI a strategią UE, i chociaż doszło do pewnych nieporozumień, istnieje również wiele możliwości współpracy po załatwieniu kwestii spornych. Warto jednak zaznaczyć, że najwięcej problemów Unii Europejskiej sprawia równowaga finansowa i środowiskowa, a także przejrzystość *BRI*. To wszystko dzieli państwa członkowskie UE, i tak np. Francja i Niemcy, chociaż utrzymują największą wymianę handlową z Chinami, nie przystąpiły do chińskiego planu strategicznego. Natomiast Włochy i większość mniejszych państw członkowskich to jednak uczyniły (*UE a inicjatywa Pasa i Szlaku...* 2019).

Podsumowanie

Celem niniejszego artykułu była analiza rozwoju chińskiej inicjatywy *Belt and Road Initiative* oraz porównanie działań Unii Europejskiej w ramach *The Joint Africa-EU Strategy* wobec państw afrykańskich. Odpowiadając na pytanie jak rozwój chińskiej inicjatywy *Belt and Road Initiative* i udział w niej państw Afryki Wschodniej mogą wpłynąć na kształt oraz rozwój strategii *The Joint Africa-EU Strategy*, należy spojrzeć na charakter i intensyfikację działań, zarówno ze strony Chin, jak i Unii Europejskiej. Obie strony otwarcie deklarują partnerski charakter współpracy, czego potwierdzeniem są liczne szczyty i fora, podczas których dochodzi do spotkania z przedstawicielami państw afrykańskich i omówienia szczegółowych ram współpracy. Różnica w analizowanej współpracy między Chinami a Unią występuje w sferze finansowej. Chińska *BRI* ma znacznie większy budżet i skupia się na własnych inwestorach. Natomiast UE, chociaż posiada mniejsze fundusze, to poprzez wprowadzanie w życie strategii JAES, stara się nie tylko realizować własne interesy ekonomiczne, ale także przyczynić się do rozwoju Afryki poszukując jej inwestorów.

Co więcej, ChRL postrzega państwa afrykańskie jako równoprawnych partnerów handlowych. Wynika to z faktu, iż Afryka posiada surowce, których nie mają Chiny, jak np. złoża ropy naftowej oraz bogactwo surowców naturalnych. Natomiast oczekiwania ze strony państw afrykańskich wobec Chin koncentrują się głównie na inwestycjach w infrastrukturę, głównie transportową. Z kolei Unia Europejska, w chwili wzmożenia działań ChRL oraz wprowadzenia w życie strategii JAES, również zintensyfikowała swoje działania oraz zmieniła swoje podejście do państw Afryki, które przestała traktować jak słabszego partnera, a stawia jako partnera. Odzwierciedleniem tego są wymienione obszary działań w ramach strategii *The Joint Africa-EU Strategy*.

Z poczynionej analizy wynika, że głównym zagrożeniem zarówno dla państw Afryki, jak i dla interesów Unii Europejskiej, chociaż tutaj już w mniejszym stopniu, jest rosnąca dominacja Chin i uzależnianie gospodarek państw afrykańskich od chińskiego kapitału. Z uwagi na to, że *BRI* jest otwartym, stale rozwijającym się projektem politycznym, w przeciwieństwie do integracji europejskiej, która jest ograniczona chociażby przestrzeganiem podstawowych wartości: demokracji, państwa prawa i praw człowieka, może stać się podstawą do rozbudowania i rozwoju chińskich wpływów politycznych (Kaczmarek 2015). Jeśli doszłoby do dalszego znacznego zadłużania poszczególnych krajów afrykańskich, to konsekwencją tego mogłaby być utrata suwerenności tych państw i oddanie kontroli nad swoimi zasobami naturalnymi. A to mogłoby zablokować działania Unii Europejskiej w tymże regionie. Dlatego

istotne jest, aby Unia kontynuowała i pogłębiała swoją współpracę z Afryką oraz wzmożyła kampanię promocji tego kontynentu jako doskonały rynek zbytu dla przyszłych inwestorów. Należy wyraźnie wskazać na potrzebę dywersyfikacji wpływów na tym kontynencie w jednym szczytnym celu, dla szybkiego jej rozwoju i tym samym uniezależnienia się Afryki.

Karolina Leszek – doktorantka na Wydziale Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego. Zainteresowania badawcze: polityka zagraniczna Rzeczypospolitej Polskiej i Unii Europejskiej, Partnerstwo Wschodnie, Inicjatywa Pasa i Drogi, Arabska Wiosna Ludów. W roku akademickim 2018/2019 autorka pełniła funkcję Prezesa Doktoranckiego Kola Nauk Społecznych, z którym 17 czerwca 2019 r. wraz z WNPiSM UW i *Centre for European Studies Jean Monnet Centre of Excellence, Sichuan University* zorganizowała międzynarodową konferencję pt. „*Power Play or Independence? The Euro-Asian Relations and Challenges at the Global and Regional Level*”.

Karolina Leszek – a PhD student at the Faculty of Political Science and International Studies, University of Warsaw. Research interests: foreign policy of the Republic of Poland and European Union, Eastern Partnership, Belt and Road initiative, Arab Spring. During the academic year 2018/2019 she was the President of the Doctoral Society of Social Science. On June 17th 2019 together with the WNPiSM UW and the *Centre for European Studies Jean Monnet Centre of Excellence, Sichuan University* she organised an international conference “*Power Play or Independence? Eurasian relations and challenges at global and regional level*”.

➔ Bibliografia

- AFRICAN UNION, *What is the Africa-EU Partnership?* (WWW), <https://www.africa-eu-partnership.org/en/partnership-and-joint-africa-eu-strategy> (05.01.2019).
- ACTIONS SHOW AFRICA is put at an important place in China's diplomacy: Chinese State Councilor (2019), http://www.xinhuanet.com/english/2019-01/04/c_137720225.htm (04.01.2019).
- AFRICA HOPES to become new growth pole through cooperation with BRICS (2017), <http://en.silkroad.news.cn/2017/0905/56333.shtml> (05.09.2017).
- ALDEN Chris (2017), *Africa: Where Africa Fits Into China's Massive Belt and Road Initiative*, <https://allafrica.com/stories/201705280280.html> (28.05.2017).
- BAIJIE An (2018), *Belt and Road initiative aligns with African nations*, <https://www.telegraph.co.uk/news/world/china-watch/politics/belt-and-road-initiative-africa-strategy/> (26.09.2018).
- BAIK Jiwoon (2019), “*One Belt One Road*” and the geopolitics of empire, “*Inter-Asia Cultural Studies*”, nr 20(3).
- BĚRZIŇA-ČERENKOVA Una Aleksandra (2016), *BRI Instead of OBOR – China Edits the English Name of its Most Ambitious International Project*, <https://web.archive.org/web/20170206061842/http://liia.lv/en/analysis/bri-instead-of-obor-china-edits-the-english-name-of-its-most-ambitious-international-project-532> (28.07.2016).
- CELE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU/Sustainable Development Goals (WWW), <https://ungc.org/pl/sdg/sustainable-development-goals/> (05.01.2019).
- CHINA-AFRICA COOPERATION in investment sees bright prospect under B&R (2017), <http://en.silkroad.news.cn/2017/1009/59175.shtml> (09.10.2017).

- CHINA HOSTS SILK ROAD FORUM to revive trade road (2017), <https://www.aljazeera.com/news/2017/05/china-hosts-silk-road-forum-revive-trade-route-170514035154982.html> (14.05.2017).
- CIEŚLIK Ewa (2017), *Central and Eastern European states in global production linkages: country-level and sector-level analysis*, "Przegląd Europejski", nr 2.
- COCKBURN Harry (2018), *Police fire tear gas as crowds of yellow vest protesters target French media companies and set cars alight*, "Independent", 29.12.2018.
- COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION (2007), *The Africa–EU Strategic Partnership. A Joint Africa–EU Strategy*, Lisbon, 9 December 2007 16344/07, https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/er/97496.pdf (09.12.2007).
- DONG Carolyn, DAVIS Matthew, YU Simin (2018), *China's One Belt One Road: Opportunities in Africa*, <https://www.dlapiper.com/en/poland/insights/publications/2018/11/africa-connected-doing-business-in-africa/chinas-one-belt-one-road-opportunities-in-africa/> (05.11.2018).
- EEAS (2017a), *EU/Africa cooperation a force for good, Mogherini says*, https://eeas.europa.eu/regions/africa/22976/eafrica-cooperation-force-good-mogherini-says_en (17.03.2017).
- EEAS (2017b), *Factsheet-EU Africa Key partners*, https://eeas.europa.eu/regions/africa/22911/factsheet-eu-africa-key-partners_en (17.03.2017).
- EEAS (2017c), *EIB Group cooperation with China to be strengthened with new EUR 500 million Silk Road Fund equity investment initiative*, https://eeas.europa.eu/regions/africa/27435/eib-group-cooperation-china-be-strengthened-new-eur-500-million-silk-road-fund-equity_en (03.06.2017).
- EEAS (2017d), *Remarks by the High Representative/Vice-President Federica Mogherini upon arrival at the Foreign Affairs Council*, https://eeas.europa.eu/regions/africa/26073/remarks-high-representativevice-president-federica-mogherini-upon-arrival-foreign-affairs_en (15.05.2017).
- EEAS (2017e), *European Commission Vice-President Jyrki Katainen speech at Belt and Road Forum Leaders' Round Table*, https://eeas.europa.eu/regions/africa/26154/european-commission-vice-president-jyrki-katainen-speech-belt-and-road-forum-leaders-round_en (16.05.2017).
- EEAS (2017f), *Opening remarks by HR/VP Mogherini at the African Union-European Union Ministerial Meeting ahead of the 5th African Union-European Union Summit*, https://eeas.europa.eu/regions/africa/36393/opening-remarks-hrvp-mogherini-african-union-european-union-ministerial-meeting-ahead-5th_en (28.11.2017).
- EEAS (2019), *Different tasks, one common objective: The EU putting civil-military cooperation in practise in the Horn of Africa*, https://eeas.europa.eu/regions/africa/55942/different-tasks-one-common-objective-eu-putting-civil-military-cooperation-practise-horn_en (02.01.2019).
- ETHIOPIA-DJIBOUTI electric railway line opens (2016), <https://www.bbc.com/news/world-africa-37562177> (05.10.2016).
- ETHIOPIA-DJIBOUTI RAILWAY Line Modernisation (2016), <https://www.railway-technology.com/projects/ethiopia-djibouti-railway-line-modernisation/> (05.01.2019).
- EUROPEAN COMMISSION (2018), *Africa–Europe Alliance: first projects kicked off just three months after launch*, https://ec.europa.eu/europeaid/news-and-events/africa-europe-alliance-first-projects-kicked-just-three-months-after-launch_en (05.01.2019).
- EUROPEAN COMMISSION (WWW), *Joint Africa–EU Strategy*, https://ec.europa.eu/europeaid/regions/africa/continental-cooperation/joint-africa-eu-strategy_en (05.01.2019).

- EUROPEAN COMMISSION (2019), *Pan-African Programme*, https://ec.europa.eu/europeaid/regions/africa/continental-cooperation/pan-african-programme_en (05.01.2019).
- FIDRMUC Jan, HULÉNYI Martin, TUNALI Çidem Börke (2019), *Can money buy EU love?*, "European Journal of Political Economy", vol. 60.
- GAŚOWSKI Andrzej (2017), *Współpraca Unii Europejskiej i Unii Afrykańskiej (ze szczególnym uwzględnieniem krajów Afryki Subsaharyjskiej) w zakresie zrównoważonego rozwoju*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej”, seria: „Organizacja i Zarządzanie”, z. 106, nr kol. 1981, 2017.
- GÓRALCZYK Bogdan J. (2018), *Poland on the Route of the Chinese Silk Road: A Chance for Development or Just a Challenge?*, w: J. Yifu Lin, A. Z. Nowak (red.), *New Structural Economy In An Open Market Economy*, Warszawa.
- JINCHEN Tian (2016), *“One Belt And One Road”: Connecting Chinas and the world*, McKinsey&Company, <https://www.mckinsey.com/industries/capital-projects-and-infrastructure/%20our-insights/one-belt-and-one-road-connecting-china-and-the-world> (05.01.2019).
- JINPING Xi (2017), *President Xi’s speech to Davos in full*, <https://www.weforum.org/agenda/2017/01/full-text-of-xi-jinping-keynote-at-the-world-economic-forum> (17.01.2017).
- KACZMARSKI Marcin (2015), *Nowy Jedwabny Szlak: uniwersalne narzędzie chińskiej polityki*, „Komentarze OSW”, 10.02.2015.
- KARRAR Hasan H. (2019), *In the shadow of the silk road: Border regimes and economic corridor development through an unremarkable Pakistan-China border market*, "Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East" 39(3).
- KLEVEN Anthony (2015), *Is China’s Maritime Silk Road A Military Strategy? The initiative may have a stron military dimension too*, "The Diplomat", 08.12.2015.
- KODONGO Odongo (2018), *China’s One Belt, One Road may be a dead end for African countries*, <https://www.businesslive.co.za/bd/opinion/2018-12-07-chinas-one-belt-one-road-may-be-a-dead-end-for-african-countries/> (07.12.2018).
- KOWOL Martyna (2012), *Rywalizacja Unii Europejskiej i Chin w Afryce Subsaharyjskiej. Rola dyplomacji w zagranicznej polityce gospodarczej*, w: P. Czubika, Z. Macha, *Heraditas Mercature*, Kraków.
- KUO Lily, KOMMENDA Niko (2018), *What is China’s Belt and Road Initiative?*, "The Guardian", 30.07.2018.
- LIANG Fan (2019), *The New Silk Road on Facebook: How China’s official media cover and frame a national initiative for global audiences*, "Communication and the Public" 4(4).
- ŁOPACIŃSKA Karolina (2017), *One Belt One Road jako wyraz globalnej ekspansji Chin*, "Marketing i Zarządzanie", nr 1 (47).
- MOROZOWSKI Tomasz (2017), *Jeden Pas i Jedna Droga*, „Biuletyn Instytutu Zachodniego”, nr 319.
- NATIONAL DEVELOPMENT AND REFORM COMMISSION, (2015), *Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st-Century Maritime Silk Road*, Ministry of Foreign Affairs, and Ministry of Commerce of The PRC, http://en.ndrc.gov.cn/newsrelease/201503/t20150330_669367.html (30.03.2015).
- NAWROT Katarzyna A. (2017), *Potencjał gospodarczy Afryki Wschodniej*, w: T. Rynarzewski, K. A. Nawrot, K. Zajączkowski, E. Cieślak (red.), *Potencjał gospodarczy i możliwości rozwojowe Afryki. Polska perspektywa*, Warszawa.
- NIE WYRZEKAMY SIĘ użycia sity. *Apel Chin i odpowiedź Tajwanu* (2019), „TVN24”, 02.01.2019.
- OSBORNE Samuel (2018), *Catalonia: Hundreds of thousands take to Catalan streets for first rally since independence bid*, "Independent", 11.09.2018.

- PAŁKIEWICZ Jacek (2017), *Mity i realia Jedwabnego Szlaku*, „Rzeczpospolita”, 09.09.2017.
- PIROZZI Nicoletta, SARTORI Nicoló, VENTURI Bernardo (2017), *Study The Joint Africa-EU Strategy*, European Parliament, Policy Department, Directorate-General For External Policies, Brusel, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/603849/EXPO_STU\(2017\)603849_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/603849/EXPO_STU(2017)603849_EN.pdf) (07.12.2017).
- RUHIMBANA Richard (2017), *One Belt and One Road Initiative is Good for Africa*, <https://allafrica.com/stories/201705160111.html> (16.05.2017).
- SHADOW GOVERNANCE INTEL (22.03.2017), *China Aims For Market Share In African Refining Sector*, <https://oilprice.com/Energy/General/China-Aims-For-Market-Share-In-African-Refining-Sector.html> (07.12.2018).
- STEFANIAK Piotr (2018), *Chiny-Europa. Nowy Jedwabny Szlak – dwie strony medalu*, https://www.wnp.pl/artykuly/chiny-europa-nowy-jedwabny-szlak-dwie-strony-medalu,314121_0_0_0_0.html (18.01.2018).
- STONE Jon, WATTS Joe (2019), *Brexit: EU dashes Theresa May's hope of securing changes to her deal as Commons vote looms*, "Independent", 06.01.2019.
- SZCZUDLIK-TATAR Justyna (2015), *Jedwabny Szlak: czym jest nowa priorytetowa chińska strategia*, w: „Biuletyn PISM”, nr 65 (1302), 2 lipca 2015.
- TYCHOLIZ Wojciech (2018), *Chiński juan w rezerwach afrykańskich banków centralnych coraz bardziej prawdopodobny*, <https://pcsa.org.pl/chinski-juan-w-rezerwach-afrykanskich-bankow-centralnych-coraz-bardziej-prawdopodobny/> (01.06.2018).
- UEA INICJATYWA PASA I SZLAKU. *Mimo sporów wygra opcja „pragmatycznego podejścia”* (2019), <https://www.pch24.pl/ue-a-inicjatywa-pasa-i-szlaku--mimo-sporow-wygra-opcja-pragmatycznego-podejscia,68989,i.html> (17.06.2019).
- WANI David Ceasar (2018), *Belt and Road in Africa: Opportunities and Challenges*, <https://modern-diplomacy.eu/2018/03/30/belt-and-road-in-africa-opportunities-and-challenges/> (30.03.2018).
- WHY CHINA is Africa's true development partner (2018), https://www.newvision.co.ug/new_vision/news/1485114/china-africas-true-development-partner (04.09.2018).
- ZAJĄCZKOWSKI Kamil (2017), *Ewolucja i ramy instytucjonalne stosunków gospodarczych Unii Europejskiej z Afryką*, w: T. Rynarzewski, K. A. Nawrot, K. Zajączkowski, E. Cieślak (red.), *Potencjał gospodarczy i możliwości rozwojowe Afryki. Polska perspektywa*, Warszawa.
- ZAREMBA Michał (2017), *Nowy Jedwabny Szlak jako instrument chińskiej ekspansji we współczesnej gospodarce światowej*, „Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Zielonej Górze”, nr 6.